

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ ТА МЕДИЦИНИ В ПОСТСЕКУЛЯРНУ ДОБУ

матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

08 – 09 червня 2023 р.

Київ
Видавництво НМУ ім. О. О. Богомольця

2023

спільнота може бути місцем, де люди можуть ділитися своїми емоціями, досвідом та знаннями, що допомагає заспокоїти розлючений дух та знайти сили для подальшого руху вперед. Зокрема, в інформаційних матеріалах «Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин» Центру Разумкова, зазначається, що 20% населення відповіли, що відвідують релігійні служби “щоб побути серед своїх однодумців, серед людей, які їм симпатичні” [2].

Отже, релігійна віра в умовах війни виконує важливу терапевтичну функцію, допомагаючи заспокоїти травмовану душу та надати внутрішній спокій. Однією з основних терапевтичних функцій релігії в контексті війни є надання людям надії і віри в майбутнє. Віра у вищу силу може стати джерелом внутрішньої сили, яка допомагає подолати труднощі, фізичний та психологічний біль, стрес, які виникають під час військових дій. Релігійні уявлення та практики можуть створювати сприятливі умови для саморефлексії, приносити спокій, а також сприяти формуванню спільноти та взаємодії між людьми, що підтримує їх в складний період.

Література:

1. Венедикт XVI (Вселенський Архієрей) Спасенні надією. Про християнську надію [Текст]: енцикліка Вселенського Архієрея Венедикта XVI / Венедикт XVI (Вселенський Архієрей). - Л.: Місіонер, 2008. – 62 с.
2. ВІЙНА І ЦЕРКВА. ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ 2022р. (Інформаційні матеріали) – URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf
3. Громовчук М. В., Белов Д. М. Релігія та право: співвідношення в умовах війни. – URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/262877/259227>
4. Предко О. Його Всесвятість Варфоломій I про духовні імперативи православного богослов'я // Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник. № 1(19). 2-22. С 33 – 38.
5. Релігія на війні – це те, що допомагає вижити і суспільству і окремій людині. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. – URL: <https://dessa.gov.ua/relihiia-na-viyni-tse-te-shcho-dopomahaie-vyzhyti-i-suspilstvu-i-okremiy-liudyni-viktor-yelenskyi/>

Утюж І. Г., Спиця Н. В.,
Запорізький медико-фармацевтичний університет,
ytyh13@ukr.net, nspitsa@meta.ua

МОЖЛИВОСТІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТРАВМАТИЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА ЧЕРЕЗ СИНТЕЗ ПСИХОТЕРАПІЇ ТА РЕЛІГІЇ

Ми живемо в дуже суперечливий час, коли ніцшеанське “бог помер” давно констатує стан цивілізованого європейського суспільства в якому все стало настільки облаштованим та комфортним, що потреба у вищих

силах автоматично зникла. Адже до бога звертаються, як правило в часи екзистенційної кризи, коли особистий світ людини стає крихким, коли нічого у матеріальному світі не може задовольнити людської потреби втішитися, заспокоїтись, пояснити собі складні та незрозумілі речі у житті.

Українське суспільство, що має багато спільного з європейськими країнами та, логічно, прагне доєднатися до європейської спільноти економічно і політично, тим не менш має категоричну відмінність – у нас іде війна. Навіть саме слово “війна” для всіх, хто народився у мирний час здавалося якимось пережитком, чимось, що уособлює саме зло та ніколи не повториться у нашій історії з моменту завершення Другої світової. Але війна прийшла в наш дім, а з нею прийшли нові виклики, нові усвідомлення, нові бачення.

Від самого початку повномасштабного військового вторгнення в нашу країну розгортається цілий театр трагедій – ми втрачаємо своїх громадян, втрачаємо свої домівки, руйнуємо старі паттерни свідомості в яких ще мали надію на хоча б якусь долю адекватності від свого східного сусіда. Єдине, що тримає нас та не дає власти у прірву розпачу – віра, навіть не знання, а віра у те, що справедливість таки врятує нашу українську сім'ю та домівку, що зло буде покарано. А, отже, ми маємо щось дуже особливе, що перестало бути важливим у спокійному європейському світі, але стало подекуди домінуючим для нашого суспільства. І йдеться не про певну конкретну релігію, а саме про віру як таку – у всій повноті її людського переживання.

Українське суспільство як зараз, так і потім, після нашої перемоги, потребуватиме великих ресурсів як матеріальних так і психологічних для своєї відбудови. І велику частку ресурсів необхідно використати для максимального забезпечення психологічної реабілітації населення: тих, хто зараз на фронті; тих хто отримав поранення, тих, хто втратив близьких, тих, хто залишився без даху над головою, тих, кого війна змусила поїхати до інших міст, або ж і країн.

Європейська парадигма ставлення до травм війни категорично змінилась після Другої світової. До цього часу у всьому світі війни, що були типовим явищем для держав, століттями привчали до того, що війна це майже буденність і страждання, які вона з собою несе є божественним випробуванням людству, яке має змиритись, витерпіти та вижити. Травми поколінь, що проживали частину свого життя у війнах закарбовувались та ніколи не загоювались. У другій половині ХХ сторіччя цивілізований світ нарешті схаменувся і усвідомив, що травми мають лікуватись, а нові покоління мають вирішувати свої проблеми мирним шляхом. Відтак, психоаналітична складова допомагала у гоєнні цих ран та навчала поважати та турбуватись про тих, хто мав душевні рани. Якщо говорити про європейські країни, то ця парадигма активно реалізовувалась в той самий час, коли радянське суспільство сприймало душевні рани як буржуазні прояви та слабкодухність. І старші покоління, які вступили в життя незалежної України на початку 90х виявились носіями нелікованої травми, що залишилась у спадок від тих, хто пройшов горнило Першої та Другої світової війни. А що стосується молодших поколінь, які зустріли жайття війни частково у 2014, а повністю у 2022 році взагалі виявились тими, хто не мав ніякого “психологічного щеплення” щоб сприймати те, що розпочалось 24 лютого. Загалом маємо катастрофічний

високий рівень травматизованості в українському суспільстві над чим варто замислитись та вже зараз розпочати вирішувати цю проблему заради майбутнього нашої країни.

Навряд чи таку глобальну для України проблему зможуть вирішити в рамках традиційної медицини та психології, адже обсяги роботи величезні, медицина не працює з душею, а все ж таки концентрується на тілі, що також вкрай важливо з точки зору психологічної терапії. Та і психологія знаходиться в певній кризі, адже ніхто не готувався до роботи з людьми які пережили/переживають жахиття війни. Тому на думку спадає давня як світ, а від того доволі цінна річ за допомогою якої довгі століття відбувалась головна психологічна терапія – віра в бога. На сутнісну схожість психотерапії та теології вказував В. Франкл. Хоча за своєю метою вони різняться, адже сутність психотерапії – вилікувати душу, а сутність теології – врятувати душу. Але хоча вони мають різну мету та методи, під час їх застосування можливі певні “побічні дії”, коли віра пом’якшує страхи та тривогу, тим самим знімає напругу психіки, а психотерапія допомагає сформувати довіру до світу, де ключове слово “віра”, тобто відкритість світові.

Будь-яке психіатричне і терапевтичне лікування має базуватись на антропологічних показниках, адже якщо уявлення про людину не вірні, то й методи лікування можуть виявитись не вірно обраними. Образ пацієнта, який сформував для себе лікар, якщо в ньому відсутня свобода волі може стати початком великих та невиправних помилок у лікуванні. Знання про людську тілесність не дає розуміння духовної автономії, що є ключовим моментом для вирішення проблеми травматизованого суспільства та можливості реабілітації. Тому, як не дивно це звучатиме, але антропологія може стати об’єднуючою ланкою у здавалося не вирішуваному протиріччі між тілесно-орієнтованою медициною та душевно-орієнтованою психотерапією. І в рамках підтвердження данної тези не можливо не звернутись до соціально-психологічної спадщини В. Франкла.

Повернувшись у 1945 році додому, Віктор Франкл впау в відчай, адже тут його чекала звістка про смерть його найближчих людей: дружини, батьків, братів, більшості друзів. Цей трагічний досвід став філософсько-емпіричною основою для створення нового методу екзистенціальної психотерапії — логотерапії. “Логос” він розумів не у значенні “слово” чи “вираз” (як у філософському вченні), а швидше як “сенс”, “причину”. Головним у вченні Франкла є твердження, що людина щаслива тільки тоді, коли має сенс життя. “В молодому віці я пройшов через пекло відчаю, переступаючи через очевидну відсутність сенсу життя, через крайній нігілізм. З часом я зумів виробити в собі імунітет від нігілізму. Так я створив логотерапію” [1, с. 23]. І саме метод логотерапії має на меті допомогти людині в пошуках та усвідомленні прихованого сенсу власного життя шляхом його аналізу.

Логотерапія надає більший ефект, як профілактичний засіб, а не як лікувальний. Вона адресована до простої людини з вулиці для того, щоб заповнити її, що будь-яка ситуація має сенс. І тим самим допомогти людині реалізувати свої ресурси, свій потенціал, свою мету, вберегти її від можливого відчаю в тих ситуаціях, в яких вона може опинитися. І ці смисли актуальні для

нас для всіх, і ті хто на передовій і для наших студентів з якими ми працюємо, і яким надаємо механізми боротьби зі складною життєвою ситуацією. І кожен із нас стає більш сильнішим і витривалішим.

Віктор Франкл під час одного зі своїх інтерв'ю звертав увагу, що 16% молоді бачать сенс свого життя лише в тому, щоб гнатися за грошима, але все ж більшість молодих людей прагне відшукати сенс життя. Сам Франкл виявив декілька способів здобуття сенсу життя, які стали опорними в його концепції логотерапії. А згодом він розробляє основні логотерапевтичні методи: використання порівнянь, фокусування на пошуках сенсу, парадоксальна інтенція та дереклексія.

Франкл вірив, що оптимізм щодо нашого майбутнього повинен базуватися на трагічних уроках минулого, тому на думку знаного психотерапевта В. Франкла, людина – це істота яка постійно приймає рішення, постійно обирає навіть там, де здавалось всі мають поводити себе згідно з їх найпримітивнішим підсвідомим. Але навіть в умовах концтабору люди поводили себе по-іншому, проявляли свої найкращі, найблагородніші, божественні якості, а в інших випадках поводили себе як нелюди. Вибір є завжди і він залежить не тільки від тілесного гормонального стану та прихованого в підвалинах свідомості “воно”. Наші рішення формуються під впливом нашої духовної сутності, нашої совісті, що максимально близько поєднується з вірою в бога. В критичних ситуаціях свого життя для більшості притаманно звертатися до бога. В. Франкл пригадував часи проведені в концтаборі спостереженням про те, що більшість в'язнів молились богам максимально щиро.

Зміна життєвої філософії (екзистенційний зріст): духовний розвиток, переосмислення цінностей, більше цінування кожного дня, всі ці характеристики призводять нас до розуміння такого феномену, як посттравматичний зріст. Це психологічна природа людина, яка презентує психологічне здоров'я і біологічний механізм життя – вижити! І тому, як зазначають науковці, 70% людей вийдуть переможцями із страшних подій, які нас супроводжують.

З'являються дані про зв'язок між посттравматичним зростом і такими сприятливими йому факторами як стресостійкість, способи долати стрес (коупінг-стратегії), екстравертність та оптимізм, що дозволяють активізувати внутрішні емоційні та духовні ресурси.

Насправді, багато людей, які пережили травму (наприклад, коли їм ставлять діагноз хронічного або невиліковного захворювання, коли вони втрачають кохану людину або страждають від сексуального насильства), не тільки демонструють неймовірну стійкість, але й змінюються після цієї події.

Солідаризуючись з В. Франклом, який своїм методом логотерапії показав можливість як залишатись здоровою людиною і просто ЛЮДИНОЮ, констатуємо, що ця методика безпосередньо пов'язана з феноменом посттравматичного зростання, і тому можна визначити основні етапи посттравматичного зростання людини, а саме:

1. Розуміння і прийняття: Це початковий етап, де людина намагається зрозуміти та прийняти те, що сталося. Вона може працювати над прийняттям нової реальності та усвідомленням того, що її життя змінилося.

2. Залучення до самопізнання: Цей етап включає самоаналіз і роздуми про власні цінності, переконання та призначення. Людина може переглянути свої пріоритети та знайти новий сенс у своєму житті.

3. Розвиток особистості: Посттравматичний зріст може сприяти розвитку нових рис особистості, таких як внутрішня сила, стійкість, впевненість і бажання жити. Людина може навчатися новим навичкам, змінювати свої взаємини з оточуючими людьми та розвиватися як особистість.

4. Прийняття нового світу: Цей етап полягає в тому, щоб побудувати нові стосунки з оточуючим світом і прийняти нові реалії. Людина може відкривати для себе нові можливості, цінності та цілі. Вона може навчатися знаходити радість і задоволення в житті, незважаючи на труднощі, з якими вона зіткнулася.

5. Перетворення та зміна: Посттравматичний зріст може призвести до глибоких перетворень і змін у людині. Вона може стати більш мудрою, толерантною, емпатичною та цінувати життя і міжособистісні взаємини більше, ніж раніше.

6. Допомога іншим: Після пережитої травматичної ситуації людина, яка пройшла процес посттравматичного зростання, може бути відкритою до допомоги іншим, які також пережили подібні досвіди. Вона може бути джерелом підтримки, надії і натхнення для інших людей, які пройшли труднощі.

Важливо зазначити, що процес посттравматичного зростання є індивідуальним і може відрізнятись у кожної людини. Кожна людина має свій власний шлях і способи подолання складних життєвих реалій. Психологічна підтримка, терапія і підтримка від близьких можуть бути корисними в процесі посттравматичного зростання.

Література:

1. Франкл. В. Людина в пошуках справжнього сенсу. – Видавництво: Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2022 – 160 с.

Величко О. Б., Парфьонова О. І.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
velichko.olena@ukr.net, f.foreignstud@nmu.ua

ДО ПИТАННЯ ПРО СПЕЦИФІКУМ ПРОФЕСІЙНОЇ МЕДИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ФУНКЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ МЕДИЧНІЙ СПІЛЬНОТІ

Пробуджений наявний інтерес до питання про сутність та місце професійної медичної культури в структурі професійної медичної освіти зайвий раз засвідчує не лише розуміння її вагомості як важливої складової формування особистості, але й її значимості у життєдіяльності самої професійної медичної спільноти. Щоправда, оскільки професійна медична культура є лише однією із форм професійної культури, що водночас у нашому випадку є медичною в основі своїй, то ж її сутнісне осмислення знаходиться в залежності і від коректності визначення культури як такої. Звідси, якщо розуміння сутності